

DE GATEN IN HET NET

ONS SOCIALE VANGNET ZIT VOL GATEN WAAR VOORAL KUNSTENAARS DOORHEEN VALLEN. EEN VERSTIKKEND WEB VAN REGELS, VERBODEN EN VERPLICHTINGEN WAAR VOORAL KUNSTENAARS IN VERSTRIKT RAKEN. HOOGSTE TIJD OM DE DOEKJES VOOR HET BLOEDEN TE VERVANGEN DOOR EEN PAAR FIKSE MINDSHIFTS.

Ooit behoorden kunstenaars tot de elite. Inmiddels zijn ze naar de zelfkant van de maatschappij geveegd. Uit recent onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat maar liefst 85% van de beeldend kunstenaars een persoonlijk bruto jaarinkomen heeft van minder dan 30.000 euro. Daarvan is 4,6% afhankelijk van een (aanvullende) bijstandsuitkering, tegenover slechts 0,6% van de totale beroepsbevolking. Deze verontrustende cijfers betreffen het jaar 2014 en schetsen dus de situatie van vóór de gigantische bezuinigingen op de kunst- en cultuursector. Ze geven bovendien geen inzicht in het aantal kunstenaars dat door de gaten in het vangnet is gevallen. De actuele realiteit is dus waarschijnlijk nog veel schrijnender dan de CBS Monitor doet vermoeden. Behalve het CBS hebben ook de Sociaal Economische Raad en de Raad voor Cultuur inmiddels aan de alarmbel getrokken over de erbarmelijke arbeidspositie van kunstenaars in Nederland.

WIK/WWIK

De belabberde arbeidspositie van kunstenaars is niet bepaald iets nieuws. We worstelen al bijna driekwart eeuw met dit probleem. Al in 1949 is om deze reden de Sociale Bijstand voor Beeldende Kunstenaars (SBBK) in het leven geroepen. De SBBK is overgegaan in de BKR, de Beeldende Kunstenaars Regeling, die in 1992 weer is opgeheven. De BKR heeft in 1999 een opvolger gekregen, de Wet Inkomen Kunstenaars (WIK), die in 2005

DE CULTURELE SECTOR IS EEN BIJZONDERE SECTOR EN KUNST EN CULTUUR ZIJN ESSENTIEEL VOOR ONZE SAMENLEVING. MAAR DE WAARDE DIE DE SECTOR CREËERT, KOMT LANG NIET ALTIJD BIJ DE MAKERS TERECHT. DE SECTOR MOET DAAROM NU IN ACTIE KOMEN, WAAR NODIG SAMEN MET DE OVERHEID.
– MARIËTTE HAMER, VOORZITTER SER –

is vervangen door de WWIK, de Wet Werk en Inkomen Kunstenaars. In 2012 trekt het VVD/PVV kabinet daar de stekker uit en laat de kunstenaar aan zijn lot over, omdat het “niet fair is dat voor kunstenaars andere regels gelden dan voor andere ondernemers en werknemers.” In de brief met Kamervragen hierover heeft Groen Links zich terecht afgevraagd “waarin de

kunstenaar fundamenteel verschilt van de topsporter, de binnenschipper en de boer waarvoor wèl (blijvend?) aparte regelingen zijn getroffen.” Waarschijnlijk is het echter belangrijker een antwoord te geven op de vraag waarin de kunstenaar zo fundamenteel verschilt van de rest van de beroepsbevolking dat een aparte regeling nodig is.

DE KUNSTENAAR

Wanneer je op zoek gaat naar het antwoord op de vraag waarin de kunstenaar zich fundamenteel onderscheidt van de rest van de beroepsbevolking, springt één ding direct in het oog: de sterke intrinsieke motivatie.

DO NOT GO WHERE THE PATH MAY LEAD, GO INSTEAD WHERE THERE IS NO PATH AND LEAVE A TRAIL
– RALPH WALDO EMERSON –

WIJ HEBBEN DIVERSE POLITIEKE PARTIJEN EN GE-
MEENTEN OM EEN REACTIE GEVRAAGD. ALLE REACTIES
DIE WE ONTVANGEN, KUN JE TERUGLEZEN OP:
BBKNET.NL/DE-GATEN-IN-HET-NET/

Kunst maken is voor een kunstenaar niet iets wat hij doet voor de markt, maar iets wat hij doet uit innerlijke noodzaak. Een kunstenaar kan niet zonder zijn kunst. Wanneer je de kunstenaar zijn kunst afneemt, neem je hem niet alleen zijn beroep af, dan neem je hem zijn hele ziel en zaligheid af. Jo Houben, directeur van Cultuur en Ondernemen, in Café Weltschmerz: “Het is onvoorstelbaar dat mensen bereid zijn hun hele leven op bijstandsniveau door te brengen als ze hun ding maar kunnen doen. Er zijn heel veel kunstenaars die dat er voor over hebben. Daar zou je eigenlijk maatschappelijk heel veel waardering voor moeten hebben.”

Een kunstenaar is het schoolvoorbeeld van een right brainer. Mensen met een dominante rechterhersenhelft worden gekenmerkt door hun holistische benadering, levendige fantasie, creativiteit en impulsiviteit. Zij drijven op hun gevoel en intuïtie. Zij omarmen de chaos en hebben niets met ordening en structuur. Daardoor hebben zij moeite met doelgericht, gestructureerd en planmatig werken, maar zijn zij wel meesters in het out-of-the-box denken.

Het zijn vrije geesten die niet uit de voeten kunnen met regeltjes en beperkingen. Hun kracht ligt juist in het buiten de lijntjes kleuren, het afwijken van de gebaande paden om nieuwe wegen te zoeken. Daarin staan ze gelijk aan wetenschappers. Vanuit hun holistische oriëntatie overzien ze

de grote gehelen, zijn ze in staat dingen vanuit een ander perspectief te bezien en nieuwe, soms verrassende verbanden te leggen. Als het gaat om vernieuwing en het doorbreken van de status quo hebben we die kunstenaar harder nodig dan wie ook. Jo Houben: “Kunstenaar is de beroepsgroep die het beste is voorbereid op een arbeidsloze wereld in de zin dat ze elke dag opnieuw zichzelf uitvinden, uit zichzelf aan de slag gaan, hun eigen programma maken, op hun eigen kompas varen. Daar gaan kunstenaars ons in voor. In die zin moeten we lenen van die kunstenaar. Kijken naar hoe zij in de wereld staan.”

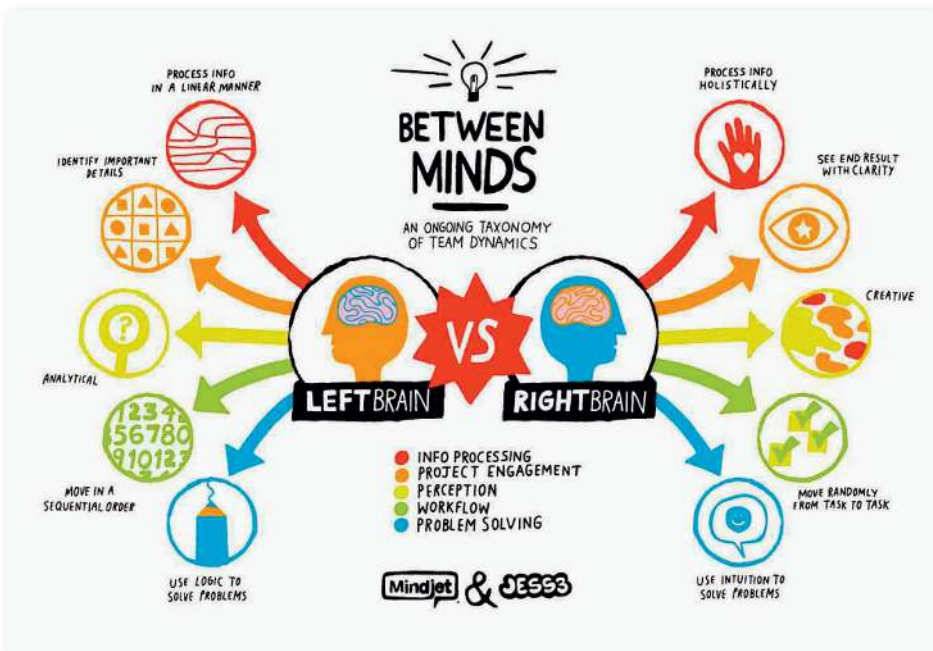
DE BEROEPSPRAKTIJK

Ook de beroepspraktijk van de kunstenaar en de markt waarin hij opereert verschillen fundamenteel van ondernemingen buiten de creatieve sector. “Kunstenaars werken niet vraaggestuurd, zoals de meeste ondernemingen doen”, legt Jonna van ‘t Hof (adviesbureau BBK) uit. “Je kunt niet zeggen: er is een markt voor een x-aantal kunstwerken van die specifieke soort. Voor die ene designvaas kun je misschien nog een markt bepalen, maar voor beeldende kunst is dat ontzettend moeilijk.” Een kunstenaar werkt niet vanuit de vraag, maar vanuit de expressie. Pas als het product klaar is, gaat de kunstenaar kijken of er een koper voor te vinden is. In de creatieve sector werkt het dus precies omgekeerd en is het daardoor veel moeilijker om het product aan de man te bengen. Van ‘t Hof: “Voor conceptuele kunst of kunst die alleen in musea terecht kan komen, is het nog veel moeilijker. Als zo’n kunstenaar geluk heeft, wordt hij een keer ontdekt door musea, maar daarvoor zal hij het toch moeten hebben van uitkeringen, bijbaantjes en stipendia.” Opdrachten zijn wel meer vraaggestuurd, maar dat is een heel andere manier van werken. Opdrachten zijn bovendien erg schaars en de opdrachten die er zijn, betreffen vooral kunstwerken voor de openbare ruimte buiten, waar niet elke vorm van kunst zich voor leent.

Het succes van een kunstenaar staat of valt met zijn naamsbekendheid en de mate waarin hij in staat is een eigen, unieke en herkenbare stijl te ontwikkelen. Met

name het unieke van het werk is bepalend voor het succes. Niek Hendrix legt dat goed uit in ‘De Mythe van Cultureel Ondernemerschap’ (gepubliceerd op Cultuureelpersbureau.nl): “Wie echt structureel geld wil verdienen zal concessies moeten doen aan de vraag van die markt, en dus succesproducten commercieel moeten uitbuiten. (...) Bedenk alleen wel, er is een ongeschreven wet: wie zichzelf teveel

kunstenaar en oefenen zelfstandig hun beroep uit. Van ‘t Hof: “Vroeger werd in het rechtstelsel heel duidelijk een verschil gemaakt tussen beroep en bedrijf. Tegenwoordig staat het er nog wel maar wordt er nauwelijks meer naar gehandeld. Kunstenaarschap is in feite een beroep, eerder een roeping zelfs. De motivatie is kunst maken, niet geld verdienen.” Daardoor vinden kunstenaars het vaak ook moeilijk

ILLUSTRATIE: WWW.MINDJET.COM

commercieel herhaalt, krijgt van diezelfde markt op zijn donder. Kunstwerken zijn geld waard omdat het luxeproducten zijn, zeldzame producten bij voorkeur. Er mogen er wel een paar vergelijkbare zijn, maar als er te veel van zijn, dan is de luxe er vanaf en daalt de prijs (...).”

De specifieke talenten van de kunstenaar spelen een steeds belangrijkere rol in ondernemingen buiten de creatieve sector, met name daar waar het om innovatie draait. Ze staan echter lijnrecht tegenover de basisvaardigheden waarover elke ondernemer moet beschikken. Kunstenaars voelen zich ook geen ondernemer. Zij zijn

om te onderhandelen en zijn zij doorgaans de zwakkere partij in samenwerkingen.

BBZ EN PW

Per definitie moeten alle zelfstandigen die recht hebben op bijstand een uitkering krijgen op basis van het Besluit Bijstandsverlening Zelfstandigen (BBZ). Bijna 62% van alle kunstenaars en maar liefst 90% van alle beeldend kunstenaars is zelfstandige. Je zou er dus vanuit mogen gaan dat kunstenaars, die het niet lukt op eigen kracht het hoofd boven water te houden, terecht kunnen in de BBZ. Helaas is dat een illusie. Het CBS heeft vorig jaar becijferd dat in de praktijk slechts 40% van alle zelfstandigen daadwerkelijk in aanmerking komt voor een uitkering op grond van het BBZ. De levensvatbaarheidseis wordt gezien als de grote boosdoener.

Wie door de gaten van het BBZ-net valt, belandt in het verstikkende web van de Participatie Wet (PW), bijstand in de volksmond. De PW is volledig gericht op uitstroom naar werk in loondienst en laat geen ruimte voor het uitoefenen van een zelfstandig beroep of ondernemingsactiviteiten. Met de komst van de PW is het uitvoeren van zelfstandige activiteiten

HERE'S TO THE CRAZY ONES. THE MISFITS. THE REBELS. THE TROUBLEMAKERS. THE ROUND PEGS IN THE SQUARE HOLES. THE ONES WHO SEE THINGS DIFFERENTLY. THEY'RE NOT FOND OF RULES. AND THEY HAVE NO RESPECT FOR THE STATUS QUO. YOU CAN QUOTE THEM, DISAGREE WITH THEM, GLORIFY OR VILIFY THEM. ABOUT THE ONLY THING YOU CAN'T DO IS IGNORE THEM. BECAUSE THEY CHANGE THINGS. THEY PUSH THE HUMAN RACE FORWARD. AND WHILE SOME MAY SEE THEM AS THE CRAZY ONES, WE SEE GENIUS. BECAUSE THE PEOPLE WHO ARE CRAZY ENOUGH TO THINK THEY CAN CHANGE THE WORLD, ARE THE ONES WHO DO.

– ROB SILTANEN –

onder de zogenaamde Bescheiden Schaal Regeling, ook wel bekend als de regeling voor marginaal zelfstandigen, niet meer toegestaan. Desondanks geven veel gemeenten hier in bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarden toch nog wel toestemming voor.

Volgens de VNG, Vereniging van Nederlandse Gemeenten, ervaren de gemeenten het verdwijnen van de WWIK als een groot gemis. Enerzijds worden zij geacht maatwerk te leveren., anderzijds mogen zij geen aparte voorzieningen treffen voor kunstenaars. Met name voor startende kunstenaars is er een enorm gat gevallen. Intussen is sinds het verdwijnen van de WWIK een verontrustend grote groep kunstenaars al in het sociale vangnet beland. Een vangnet waarin duidelijk geen plaats is voor kunstenaars. Zij raken in hun pogingen hun beroep te blijven uitoefenen, voordurend verstrikt in het enorme web van regels, verboden, verplichtingen en beperkingen. Niet zelden leidt dit tot problemen met de uitkeringsinstantie en de reële dreiging helemaal overboord gekieperd te worden.

EVERYONE IS A GENIUS. BUT IF YOU JUDGE A FISH BY ITS ABILITY TO CLIMB A TREE, IT WILL LIVE ITS WHOLE LIFE BELIEVING THAT IT IS STUPID.
– ALBERT EINSTEIN –

PIJNPUNTEN

“Het is echt schrijnend”, zegt juriste sociale zekerheid Coby van den Berg. “De huidige wetgeving veroorzaakt zoveel problemen. De situatie is voor kunstenaars echt nog nooit zó slecht geweest!” Volgens Coby ontstaan de problemen vooral doordat de mensen die het moeten beoordelen te weinig kennis hebben van de beroepspraktijk van kunstenaars en de creatieve markt. Ook kunstenaars die worden ontslagen uit een bijbaan in loondienst en daardoor in de WW terechtkomen, lopen hier tegenaan. In de onlangs door Kunsten ‘92 gepresenteerde ‘Arbeidsmarktagenda voor de culturele en creatieve sector 2017 – 2023’ wordt dit probleem eveneens gesignaleerd. Een van de daarin gegeven adviezen is “dat uitkeringsinstantie UWV extra kennis vergaart over de culturele en creatieve sector om zo mensen uit deze wereld beter te kunnen begeleiden als ze zonder werk zitten.” Dit advies zou ook ter harte moeten worden genomen door de gemeentelijke sociale diensten en dan met name door de afdeling zelfstandigen die het BBZ uitvoert.

Het is juist door het gebrek aan kennis van de beroepspraktijk van kunstenaars en de creatieve markt dat vrijwel alle BBZ-aan-

vragen van kunstenaars worden afgewezen. Kunstenaars die wel worden toegelaten, worden er vaak na een jaar of zelfs eerder weer uitgezet, omdat hun onderneming als niet levensvatbaar wordt beoordeeld. Beide groepen belanden dan in de PW waar alle inkomsten worden gekort terwijl daarvoor gemaakte onkosten niet in

DAAR WAAR DE INTRINSIEKE MOTIVATIE HEEL HOOG IS, KOMT DE BETALINGSKANT ALTIJD IN HET GEDING.
– JO HOUBEN, DIRECTEUR CULTUUR EN ONDERNEMEN –

af trek mogen worden gebracht. “In het verleden is er veel geprocedeerd over de vraag of je als zelfstandige met inkomsten je kosten mag aftrekken. Die procedures zijn verloren, omdat de wet daar geen ruimte voor geeft”, vertelt Coby. “Er moet gekeken worden naar de individuele situatie. Daar moet maatwerk op toegepast worden. Behalve met de landelijke wetgeving, heb je te maken met de gemeentelijke verordeningen waarin dingen worden uitgewerkt. Je moet kijken wat daarin mogelijk is.”

Een ander pijnpunt dat naar voren komt in de gesprekken met Coby en de BBK is het gebrek aan kennis bij de sociale dienst met betrekking tot het voeren van een boekhouding en de belastingwetgeving. Het gaat vaak mis bij het verrekenen van inkomsten en uitgaven. De sociale dienst wil dan bruto bedragen verrekenen met een netto bijstand. Vaak blijken ze ook niet op de hoogte van de uitzondering die de wetgeving maakt voor zelfstandigen. Voor hen geldt de fiscale boekhouding en wetgeving in plaats van de veel strengere regels van BBZ en PW. Hierdoor worden onbelaste onkostenvergoedingen vaak ten onrechte gezien (en gekort) als ‘loon in natura’.

Ook de sollicitatieplicht wordt als een belemmering ervaren. Als kunstenaar ben je dan alleen nog maar bezig met solliciteren en alle frustraties daaromheen, waardoor je niet meer aan kunst maken toekomt. “Het is erg jammer dat je niet de ruimte krijgt om op zoek te gaan naar een freelance klus of een expositie in plaats van naar

COBY VAN DEN BERG WIJST EROP DAT JE ALS KUNSTENAAR NIET MOET SCHROMEN OM TE GAAN PROCEDEREN ALS JE PROBLEMEN KRIJGT MET DE SOCIALE DIENST OF HET UWV. MENSEN IN DE BIJSTAND HEBBEN RECHT OP EEN TOEVOEGING EN BETALEN SLECHTS EEN HELE LAGE BIJDRAGE. HET IS LASTIG EEN ADVOCaat TE VINDEN DIE GESPECIALISEERD IS IN SOCIALE ZEKERHEID EN OOK NOG DIEPGAANDE KENNIS HEEFT VAN DE CREATIEVE SECTOR. DAAROM IS HET BELANGRIJK OM LID TE ZIJN VAN EEN VAKVERENIGING, WANT DAAR ZIT DIE EXPERTISE WEL. COBY: “IK KRIJG ZOVEEL ELLENDE OP MIJN BORDJE. DAN DENK IK WAAROM HEB JE JE VAKBOND NIET EVEN GEBELD? DAN HAD DIT ALLEMAAL VOORKOMEN KUNNEN WORDEN. LAAT JE INFORMEREN, WANT JE KENT DE REGELS NIET. IK WEL, WANT DAT IS MIJN VAK.”
[HTTPS://WWW.KWARTIERADVOCATEN.NL](https://www.kwartieradvocaten.nl)

een baantje in loondienst. Die flexibiliteit zit er absoluut niet in”, zegt Van ‘t Hof. “Dat is een makke in de wet, niet van de uitvoering door de gemeenten.” Dat terwijl zelfs voor het kabinet duidelijk is dat “kunstenaars en creatieven moeilijk inpasbaar zijn op de arbeidsmarkt.”

Daarnaast wordt het gebrek aan vrijheid als belangrijk pijnpunt ervaren. Veel kunstenaars kiezen ervoor onder bijstandsniveau aan te modderen, omdat ze alles moeten gaan verantwoorden zodra ze een aanvullende uitkering aanvragen. Zij ervaren dat als een onacceptabele beperking van hun vrijheid en als een inbreuk op hun privacy.

PARADIGMA

Om met Henry David Thoreau te spreken: “It’s not what you look at that matters, it’s what you see.” Als we de arbeidspositie van kunstenaars echt blijvend willen verbeteren en de gaten in het sociale vangnet dicht willen weven, dan zullen we met z’n allen eerst een paar fikse mindshifts

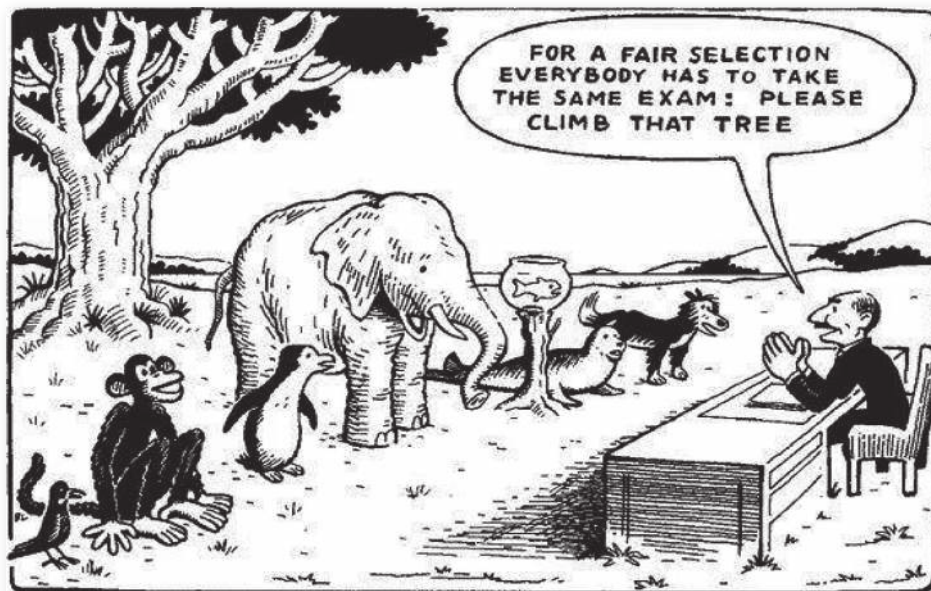
naar die nooit iets uitvoert en alleen maar op kosten van de samenleving leeft. Veel mensen realiseren zich niet wat de samenleving ervoor terugkrijgt. Want wie wil er tenslotte leven in een wereld zonder muziek, film, dans, toneel, foto’s, schilderen, beelden en andere kunst? Ook het idee dat kunst geen werk is maar een (linkse) hobby, moeten we schrappen. Het CBS rekent kunstenaars tot de werkenden op het hoogste beroepsniveau. Zij vallen van hun vaardigheden en de zwaarte van hun taken betreft in dezelfde categorie als marketingmanagers, ingenieurs en artsen. Ze krijgen alleen niet hetzelfde honorarium.

Zelf heb ik mijn roots in het onderwijs. Het eerste dat je daar leert is dat het belangrijk is dat je alle kinderen gelijk behandelt, maar dat dat niet betekent dat je elk kind exact evenveel minuten van je tijd en aandacht geeft. Het betekent dat je elk kind precies zoveel aandacht, begeleiding en uitdaging geeft als het nodig heeft om zich optimaal te ontwikkelen. Als we naar de aard van de kunstenaar kijken, sluit die

ziel. Feitelijk een immaterieel goed dus. Elke boekhouder, accountant en belastingdeskundige zal beamen dat immaterieel goed zeker een bepaalde waarde vertegenwoordigt, maar dat het onmogelijk is die waarde uit te drukken in geld. Een bepaald kunstwerk zal voor de een goud waard zijn en voor de ander helemaal niets, of om met de volksmond te spreken: “het is waard wat een gek ervoor geeft.” Hoe reëel is het om marktwerking toe te passen op immateriële zaken? En hoe reëel is het dan om marktwerking los te laten op kunst?

We zijn er met z’n allen van overtuigd dat kunst onontbeerlijk is voor de samenleving. Tegelijkertijd zijn wij als samenleving niet bereid daar iets voor terug te geven. Wij vinden dat die subsidies maar moeten worden afgeschaft en dat kunstenaars maar gewoon, net als wij, zelf hun broek moeten ophouden. De vraag is waar we meer mee gebaat zijn. Met een kunstenaar die zijn toevlucht moet zoeken tot slecht betaalde baantjes voor laaggeschoolden en die daardoor niet of nauwelijks nog toekomt aan het maken van zijn kunst, of met een kunstenaar die door de samenleving wordt onderhouden en die zo de ruimte krijgt de samenleving te verrijken met zijn artistieke creaties? Met een laaggeschoolde arbeider die met een bijstandsuitkering verpietert achter de geraniums of met een laaggeschoolde arbeider die het baantje van de kunstenaar overneemt, die daardoor weer op een zinvolle manier kan bijdragen aan de maatschappij, zijn zelfrespect kan behouden en ook de kans krijgt verder te komen dan slechts overleven?

Er zijn al genoeg cijfers en conclusies die aantonen dat ons huidige systeem van sociale zekerheid voor teveel mensen een uitzichtloos eindstation is. Als je om wat voor onfortuinlijke reden dan ook eenmaal in het vangnet terecht komt, mag je de rest van je leven spartelen om te overleven. Meer zit er dan helaas niet meer voor je in. Daar fundamenteel iets aan veranderen, is een taak van de landelijke politiek. Gemeenten moeten roeien met de riemen die ze krijgen. De gemeente heeft echter niet alleen de verantwoording om het landelijke overheidsbeleid uit te voeren, maar ook de verantwoording om te zorgen dat alle burgers, inclusief kunstenaars, een fatsoenlijk bestaan hebben en de kans het maximale uit zichzelf te halen. Gemeenten hebben de keuze of ze de middelen die ze hebben inzetten voor dat laatste of enkel de regeltjes toepassen en maling hebben aan de rest. ■

ILLUSTRATIE: ANONIEM

moeten maken. Als we de kunstenaar een adequate plaats in de samenleving willen geven, zullen we hem en zijn beroepspraktijk eerst anders moeten leren zien; hem beoordelen vanuit zijn toegevoegde waarde voor de samenleving en niet vanuit zijn vermogen materieel gewin te realiseren.

Allereerst moeten we ons bevrijden van enkele hardnekkige vooroordelen. We moeten af van het beeld van de kunstenaar

het beste aan bij het sterrenbeeld vissen. Zelfs Einstein wist al dat je van een vis niet mag verwachten dat hij in een boom klimt of opzit en pootjes geeft. Voor kunstenaars en andere ondernemers dezelfde regels hanteren, is vanuit dit licht bezien, in tegenstelling tot wat het kabinet beweert, dus juist alles behalve fair.

Kunst is geen gebruiks- of verbruiksartikel. Kunst is voor alles voedsel voor de